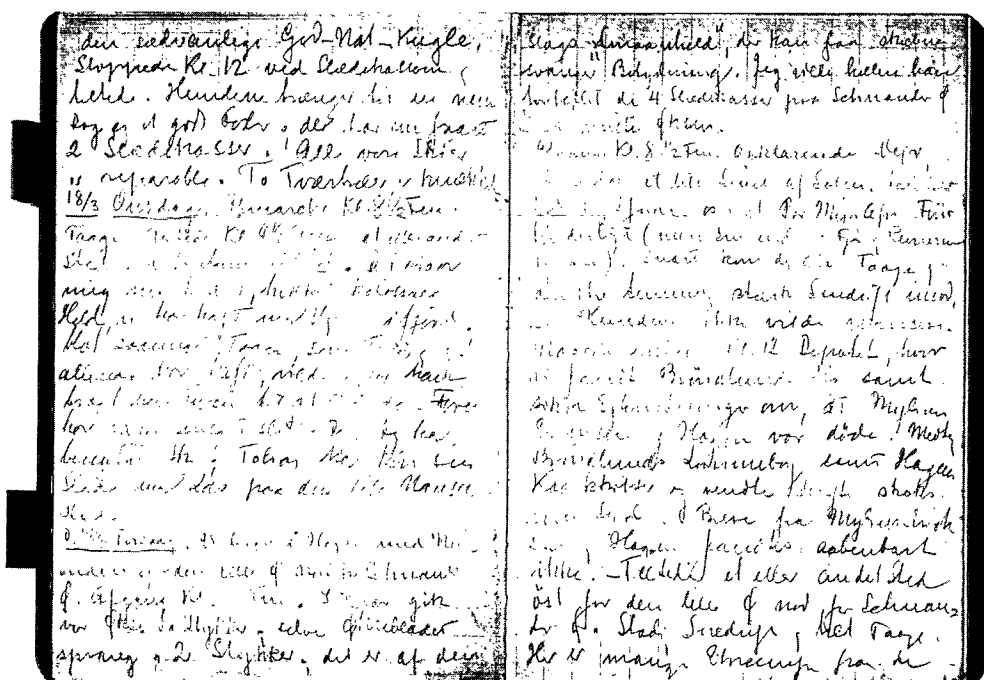

Jagten på J. P. Koch's dagbøger

Af Janni Andreassen

Fra J. P. Koch's dagbog. Se teksten side 10.

Det er tidligt på morgenen tirsdag den 10. marts 1908. På isen ved Danmark-Ekspeditionens indefrosne skib tager tre mænd stiltfærdigt afsked. Så går to af dem hen til slæderne, giver hundene fartsignalet og i et ryk er de på vej nordover. To mand, to slæder og 20 hunde.

Det er det 2. forsøg, der gøres for at finde oplysninger om ekspeditionens forsvundne slædehold 1 – Ludvig Mylius-Erichsen, ekspeditionsleder, Niels Peter Høeg-Hagen, kartograf, og Jørgen Brønlund, fanger og slædekører.

Det egentlige undsætningsforsøg

fandt sted i efteråret 1907, det år, hvor de var ventet på skibet, men ikke kom.

Ledet af styrmand Gustav Thostrup, når undsætningsholdet frem til Malle-mukfjeldet, hvor de bliver stoppet af åbent vand – uden at have fundet det mindste spor af de tre mænd.

Til broderen Bendix Thostrup, der også er styrmand på ekspeditionens skib »Danmark«, skriver Gustav:

»...havde rejsen haft et hvilketsomhelst andet formål, havde vi opgivet den for længe siden. Først har været nederdrægtigt...«

I marts 1908 er det en anden af ekspeditionens sværvægtere, der skal afsted – kaptajn og kartograf Johan Peter Koch og den grønlandske fanger og slædekører Tobias Gabrielsen.

Når afskeden er stille og alvorsfuld, så hænger det sammen med rejsens ubehagelige karakter. Ingen ombord er længere i tvivl om, at Mylius, Hagen og Brønlund er omkommet i den barske nordøstgrønlandske vinter.

Men under hvilke omstændigheder? Det er det, som Koch og Tobias skal prøve at finde svaret på.

I ekspresfart når de 19. marts om formiddagen frem til ekspeditionens depot på Lambert Land. Og her finder de i en lille hule under en snefane liget af Jørgen Brønlund. Hos sig har Brønlund flere af Hagens kort og sine egne dagbogs-optegnelser. Det meste grønlandsk – men på dansk meddeler han finderens, at de andre to er omkomne: »Andres lig findes midt i fjorden foran bræ (omtrent 2½ mil) Hagen døde 15. november og Mylius omtrent 10 dage efter.«

Det er besked nok for Koch. De dækker hulen til, så godt de kan. Tyk i mælet siger Koch Brønlund farvel, og så vender de slæderne mod syd for at køre tilbage til skibet.

Det er Koch's faste overbevisning, at de ikke kan udrette mere i området. Der er faldet så meget sne, at ligene af Mylius og Hagen næppe kan findes.

Og som Koch spekulerer over Brønlunds angivelse af stedet, »midt i fjorden foran bræ«, går det op for ham, hvor usikker betydningen er. For er det 79-Fjordens bræ? Eller er det en af de andre bræer, der går ud i 79-Fjorden?

Nu vender han om for i hvert fald at bringe kort og dagbog i sikkerhed. Han sætter sikkert sin lid til, at dagbogen kan kaste lys over det tragiske forløb.

Men da den med de tilbageværende to grønlænderes hjælp er oversat, er der kun svar på nogle af spørgsmålene. Slædehold 1 kom ikke tilbage til skibet i sommeren 1907 på grund af tungt vådt føre og bestemte sig så for oversomring med svingende jagtudbytte. De klarede sig dog, indtil de begynder hjemrejsen og i oktober kommer op på »indlandsisen«, som Brønlund skriver. Men hvilken is er det, Brønlund taler om? Da Mylius' og Koch's hold tilfældigt mødes på Kap Rigsdagen 27. maj, har slædehold 1 set indlandsisen hæve sig så stejlt, at Hagen ikke mener, den kan bestiges. Hvor er de så kommet op? For kunne man bare finde ud af det, var det vel muligt at bjerge deres målebøger og deres dagbøger fra en eventuel opstigningsvarde.

Spørgsmålene

Ekspeditionens næstkommanderende Alf Trolle er ikke tilfreds med Kochs forklaring på, hvorfor han mente, at han ikke kunne finde mere og derfor vendte om. Trolle vil selv derop og se efter.

Det kommer han nu ikke, fordi ekspeditionens hunde er så afkræftede, at det ville være det rene selvmord at rejse så langt mod nord for hunde og mennesker. Godt for Trolle der ikke bliver betragtet som nogen præmiefører.

Men spørgsmålene står stadig åbne, og som tiden går, bliver der flere og flere af dem.

J. P. Koch fører dagbog i teltet på Dronning Louise Land Ekspeditionen 1912-13. Foto: Arktisk Institut.

Hvorfor er der revet sider ud af Brønlunds dagbog? Har Koch som den eneste læst noget, der ikke tålte dagens lys? Hvilken frygtelig hemmelighed er det, han bærer på? Ved han i virkeligheden, hvad der er sket de to andre? Hvor mange lårbensknogler har Koch fundet? Kort sagt: Er der tale om kannibalisme?

Indtil 1978 har det rygte spøgt i den store, interesserede kreds, der stadig beskæftiger sig med de ubesvarede spørgsmål omkring Danmark-Ekspeditionen. Det år talte stabslæge Leif Vanggaard knogler på Lambert Land.

Der var kun knogler efter eet menneske.

Men tilbage til Koch, der i årene efter hjemkomsten i 1908 blev udsat for den offentlige mening, der stillede de samme spørgsmål, som har summet i hovedet på kammeraterne.

Koch var en myndig mand, som man næppe ansigt til ansigt vovede at slynge mistroen i hovedet. Men han var plaget af hele historien.

Da maleren Harald Moltke's kone, Else Moltke, i 1920'erne traf Koch ved en selskabelighed, vidste hun stort set ikke mere om ham, end at han havde rejst med Mylius-Erichsen, ligesom hendes mand havde gjort det. Og følgelig sagde hun noget i retning af: – Det var tragisk det, der skete med Mylius-Erichsen dengang.

Kochs ansigt skiftede fuldstændig karakter. Og så var den samtale forbi.

Jagten på dagbøgerne

Koch levede til 1928, og det må være i årene derefter, at jagten på hans dagbø-

ger går ind. Selv har Koch aldrig sagt andet om mødet på Kap Rigsdagen og fundet af Brønlund end det, enhver kan læse i den officielle rapport.

Men hvad har Koch betroet sin dagbog? Det kunne jo være, at der stod noget helt andet.

Der er bare ingen dagbøger. Det fortæller hans enke, oberstinde Marie Koch, der forlængst har fået nok af Danmark-Ekspeditionen.

Kochs dagbøger er simpelthen brændt.

Der skal ikke bæres mere ved til det gamle bål.

Årene går. Der er tvivl om oberstindens påstand i nogle lejre. Så længe ingen har set dagbøgerne brænde – så længe kan der være tale om, at de stadig findes.

– De er brændt, siger også Eigil Knuth. Han har det fra familien.

Så meget mærkeligere er det at finde et brev i Arktisk Instituts arkiv i sommeren 1990. Det er dateret 21. januar 1941 – 13 år efter Koch's død – og handler om arkivalier efter Danmark-Ekspeditionen. I bunden af brevet står følgende påtegning:

»I Geografisk Selskab findes desuden J. P. Koch's dagbøger fra Danmark-Ekspeditionen. 1 blank bog, 1 med ubetydelige notater, og tre dagbøger.

Resten af Koch's efterladenskaber synes at være brændt af oberstinden (alle udregninger m.v.) hun siger ganske vist til Sølvér, at Koch har brændt dem, men dette passer ikke (medd. af Bertelsen og Lindhard)«.

Påtegningen er signeret Bx-Th. Altså

Danmark-Ekspeditionens styrmand Bendix Thostrup.

En henvendelse til Geografisk Selskab gav ikke resultat. Selskabet har ført en omflakkende tilværelse, siden det i 1941 havde bofællesskab med Nationalmuseet i Ny Vestergade.

Kunne det tænkes, at der stadig stod arkivalier – gemt eller glemt på museet?

– Det kunne det ikke, sagde museumsinspektør Rolf Gilberg.

Tænkepause.

Hvis Geografisk Selskab virkelig har haft Koch's dagbøger, måtte de vel stå et sted som indgået i arkivet? Og hvis de var gået ud igen, var det vel også noteret.

Argumentet bliver ført frem over for Selskabet, der gør et nyt forsøg.

Svaret kom i begyndelsen af januar i år. De mange flytninger havde gjort det vanskeligt at holde sammen på Selskabets arkiver. Men en fornyet gennemgang havde bragt følgende materiale til veje vedrørende J. P. Koch's ekspeditioner. Bilagskort til Survey of NE Greenland samt 10 dagbøger fra 1907–1912.

En venlig sekretær henter mig samme dag i informationen på Geografisk Institut i Øster Voldgade, hvor også Geografisk Selskab i dag har til huse. På vejen til Selskabets mødelokale henter hun en brun papkasse. Det er Koch's arkivalier. Måske deponeret af ham selv. Måske af Marie Koch. Det står faktisk ingen steder.

Øverst ligger en konvolut med kort. Det er trykte, offentliggjorte kort. Nemme at genkende.

Under dem er der to små stabler dagbøger. Fem i hver med en elastik

omkring. Den ene stabel er fra Koch's ekspedition til Dronning Louise Land i 1912. Den anden er fra Danmark-Ekspeditionen 1906–08. Det skriver Koch også i alle fem bøger, der er af samme type som de øvrige ekspeditionsdeltageres. Det er faktisk kun maleren Aage Bertelsen, der har nogle, der ser helt anderledes ud. Men han er jo også kunstner.

Koch er ikke den fødte dagbogsforfatter. Bøgerne er fulde af tidsbestemmelser, breddebestemmelser og azimuthtavler. Men han skriver også.

Tilfældigt ser jeg ordet Malleukfjeldet og forstår, at jeg i tid er nået til Tobias' heroiske slædekørsel på en stejl, ødelagt isfod. Koch skriver, at de havde vanskeligheder. Men der er langt fra hans nøgterne tone til eftertidens superlativ-fyldte gengivelse.

Lad os se hvad han skriver om mødet med Mylius ved Kap Rigsdagen den 27. maj:

»...Efter udløben 20 km traf vi ganske uventet på Mylius-Erichsen for modgående. Dette gav anledning til, at vi teltede i fællesskab...«

Den 28. maj:

»Mylius-Erichsen ønskede at fortsætte mod vest et par dage; men havde lidt småt med forsyninger. Vi afgav til ham: Sprit, petroleum til 1 fyldning af Lux, 1 box hundepemmikan...«

Klart og kort. Det er først senere, at Kap Rigsdagen-mødet bliver vendt og drejet for at prøve at tolke, hvad der drev dem videre ind i Independence Fjord i stedet for at tage hjem med Koch. Var det skuffede ambitioner, fordi de havde taget fejl af Danmark-

Danmark - Expeditionen 1908.
J. G. Koch.

2 R. $q = 5 + 2 \cdot (\text{over kullen. m. Syd})$
 90 34' $q = 180 - (5 + 2)$ uden kullen.
 89 24' $\frac{1}{2} \frac{1}{2} \frac{1}{2} = \sqrt{\frac{\sin(6-8) \sin(6-5)}{\cos(6-2) \cos 6}}$, $\delta = \frac{1}{2}(q + 5 + 2)$
 88 18' $\frac{1}{2} \frac{1}{2} \frac{1}{2} = \sqrt{\frac{\sin(6-9) \cos(6-2)}{\sin(6-5) \cos 6}}$, $\delta = \frac{1}{2}(q + 5 + 2)$
 87 14' $\frac{1}{2} \frac{1}{2} \frac{1}{2} = \sqrt{\frac{\sin(6-9) \cos(6-2)}{\sin(6-5) \cos 6}}$, $\delta = \frac{1}{2}(q + 5 + 2)$
 86 12' $\frac{1}{2} \frac{1}{2} \frac{1}{2} = \sqrt{\frac{\sin(6-9) \cos(6-2)}{\sin(6-5) \cos 6}}$, $\delta = \frac{1}{2}(q + 5 + 2)$
 85 10' $\frac{1}{2} \frac{1}{2} \frac{1}{2} = \sqrt{\frac{\sin(6-9) \cos(6-2)}{\sin(6-5) \cos 6}}$, $\delta = \frac{1}{2}(q + 5 + 2)$
 84 8 1/2 $1^{\circ} = 19^{\circ} 7'$
 83 7 1/2
 82 6 1/2
 81 6
 80 6
 77 4
 72 3
 65 2
 45 1
 27 1/2

... 1 1/2 m
 ... 0 0

Arctic Table, Time Winkel & Arctic a.

t	a	0	4	8	12	16	20	24	28	32	36	40	Decl
Time Min	Sec	0'	1'	2'	3'	4'	5'	6'	7'	8'	9'	10'	Grad
0 00	0							019	086	143	194	240	80°
0 40	10	240	281	318	352	384	413	440	466	490	513	534	70°
1 20	20	534	554	574	592	609	626	642	657	672	686	699	60°
2 00	30	699	710	724	736	748	758	769	779	789	799	808	50°
2 40	40	808	817	826	834	842	849	857	864	871	878	884	40°
3 20	50	884	890	897	902	908	913	919	923	928	933	937	30°
4 00	60	937	942	946	950	954	957	961	964	967	970	973	20°
4 40	70	973	976	978	981	983	985	987	989	990	992	993	10°
5 20	80	993	995	996	997	998	999	999	999	999	999	999	0°
Time Min	0	10'	9'	8'	7'	6'	5'	4'	3'	2'	1'	0'	Grad

Declination & Højde

Formel: $\sin a = \frac{\sin \delta \cos h}{\cos \delta}$
 Example: $t = 2^h 32^m$, $\delta = 10^\circ$, $h = 45^\circ$ N.W.L.
 $\arg t = 2^h 32^m = 789$
 $\delta = 10^\circ = 993$
 $999 - \arg h = 45^\circ = 150$
 $932 = 59^\circ$
 $a = 59^\circ W$

De fem dagbøger er signeret med årstal og ekspeditions-navn af Koch.

lå lige foran os i et par miles afs. Først hæderligt (men mere sne end i fjor; revnerne fyldte) snart kom dog atter tåge og derefter temmelig stærkt snedrift imod, så hundene ikke ville avancere. Næde omkring kl. 12 depotet, hvor vi fandt Brønlunds lig samt sikre efterretninger om, at Mylius-Erichsen og Hagen var døde. Medtog Brønlunds lommebog samt Hagens kortskitser og vendte derefter straks mod syd. Breve fra Mylius-Erichsen og Hagen fandtes åbenbart ikke. Teltede et eller andet sted øst for den lille ø nord for Schnauder Ø.

Stadig snedrift, tæt tåge. Her er mange (ulæseligt) fra de overisede øer. Vi er åbenbart stadig på bræen. Ved Lambert Ld depotet sås så godt som ikke blank is. Vi benyttede uden havari ski under mederne lige til depotet.»

Det er, hvad Koch har at fortælle. Her optræder ingen kannibaler. Her er ingen antydning af et skjult drama.

Koch er den retlinede karakter, der rejser ud og undersøger, hvad han er blevet bedt om. Og da missionen efter hans bedste overbevisning er udført, så

tager han hjem for at rapportere om resultatet.

Fundet af Brønlund og efterretninger om de andre to er drama nok for ham.

En hjertelig tak til Det kongelige danske geografiske Selskab og til Arktisk Institut.

J. P. Koch – en af Danmark-Ekspeditionens sværvægtene, videnskabeligt som menneskeligt.
Foto: Arktisk Institut.